

MÜBHEM

1407/1987, neşredenin girişi, I, 11-13; İbnü's-Salah, *'Ulâmü'l-hadis*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Mühtebbi), s. 25, 52, 188; Alâî, *Câmi'ü't-tahşil fi ahkâmî'l-merâsil* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Beyrut 1397/1978, s. 25 vd., 35-36, 96; Zeynüddin el-İrâkî, *et-Takyid ve'l-izâh* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Beyrut 1401/1981, s. 73-74; İbnü'l-İrâkî, *el-Müste'âd min mübhemâti'l-metn ve'l-İsnâd* (nşr. Abdurrahman Abdülhamîd el-Ber), Cidde 1414/1994, neşredenin girişi, I, 19, 31, 32; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fi tauzîhi Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Nüreddin İtr), Kahire 1409/1989, s. 45, 46; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, Beyrut 1403/1983, I, 145, 146, 154, 311, 315-316; II, 307; III, 301; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdülâtîf), Beyrut 1399/1979, I, 197; II, 342; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'âde*, s. 122-124; Zafer Ahmed et-Tehânevî, *Kavâ'id fi 'ulûmî'l-hadis* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1392/1972, s. 203, 215; Talât Koçyiğit, *Hadis İstihlâhları*, Ankara 1985, s. 243-246; Emin Âşıkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidî*, İstanbul 1997, s. 127, 146-151; Murtaza ez-Zeyn Ahmed, *Menâhicü'l-muhaddîşin fi takviyeti'l-eḥâdîsi'l-hasene ve'z-za'ife*, Riyad 1415/1994, s. 355-367; M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", *DİA*, XIX, 529; a.mlf., "İbnü'l-İrâkî", a.e., XXI, 90-91. EMİN ÂŞIKUTLU

MÜBHEMÂTÜ'L-KUR'ÂN

(مبهمات القرآن)

Kur'an-ı Kerim'de mahiyeti ve muhtevası kapalı olan lafızların açıklanmasını amaçlayan telif türü.

Sözlükte "gizli ve kapalı olmak; kapalı bırakmak" anlamlarındaki **ibhâm** masdarından sıfat olan **mübhem** kelimesi "kapalı bırakılan, mahiyeti bildirilmeyen şey" demektir (*Lisânü'l-'Arab*, "bhm" md.; *Kāmus Tercümesi*, IV, 195). Râgîb el-İsfahânî, duyu veya akıl alanına girmekle birlikte algılanması ve anlaşılması zor olan her şeye mübhem denildiğini belirtir (*el-Müfredât*, "bhm" md.). Buna göre Kur'an'da kendi ismiyle veya ne olduğunu ortaya koyan bir kelimeyle belirtilmeyip bunların yerine insan, melek, cin, hayvan, ağaç, yıldız ve şehir için kullanılan zamir, işaret isimleri, zaman ve mekân isimleri, künye, lakap ve vasıf gibi kapalı kelime ve ifadelerle zikredilen hususlara "mübhemâtü'l-Kur'ân" denilmiştir (Ebû Abdullah el-Belensî, neşredenin girişi, I, 35). Erken dönemden itibaren konuyla ilgili çalışmalar yapan dil âlimleri, Kur'an'daki bazı edatların mübhem yanlarının bulunduğunu veya birlikte kullanıldıkları kelimeleri mübhem hale getirdiklerini söylemiş, bunlara dair örnekler vermişlerdir; bu örneklerin bazıları şunlardır: *îz* (el-Bakara 2/50), *izâ* (el-Leyl 92/1), *immâ* (Meryem 19/75), *ennâ* (el-Bakara 2/223), *eyne* (et-Tekvîr 81/26), *beyne*

(el-En'âm 6/94), *ḥaysü* (el-Bakara 2/35), *düne* (el-Cin 72/11), *inde* (en-Neml 27/40), *gayr* (el-Fâtîha 1/7), *keeyyin* (Âl-i İmrân 3/146), *kem* (el-Bakara 2/249), *keyfe* (el-Bakara 2/28), *ledâ* (Yûsuf 12/25), *mâ* (en-Nisâ 4/3), *metâ* (el-Bakara 2/214), *men* (el-Bakara 2/30; el-Enbiyâ 21/19; ayrıca bk. Yaşar, s. 37-43).

Kur'an'daki mübhemâtın delâlet ve muhtevasını ortaya çıkarabilmek için başvurulacak kaynaklar Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra Hz. Peygamber'in ve ondan esinlendikleri kabul edilen sahâbe veya tâbiînin sözleridir. Süyûtî, rivayet bilgisinin zorunlu olduğu bu alanda görüş ve ictihada imkân bulunmadığını ileri sürmüşse de (*el-İtkân*, II, 1091; *Müfhimâtü'l-akrân*, s. 35) bu konuda Kitâb-ı Mukaddes'ten, tarih araştırmalarının ve bilimsel bulguların sonuçlarından da yararlanmak mümkündür (krş. Albayrak, XXXII [1992], s. 162-167). Rivayete dayanan mübhemât bilgisinin Resûl-i Ekrem'e kadar ulaşan sağlam bir isnadla elde edilmiş olması gerekir. Kur'an'da mübhemlerin araştırılması hususunda olumsuz bir beyan bulunmamakla birlikte iki konuda kısıtlama getirilmiştir. Bunlardan biri Ashâb-ı Kefh'in sayısı hakkında ileri sürülen rakamlarla ilgilidir. Kur'an bu türden bir arayışı ve teccesüsü gereksiz görerek bunun için "recmen bi'l-gayb" (karanlığa taş atma) ifadesini kullanmıştır (el-Kehf 18/22). Bundan maksat olayın özünden uzaklaşıp ayrıntılarla ilgilenmenin yanlışlığına dikkat çekmektir. İkinci olarak Kur'an'da bazı mübhem hususlara ait bilginin Allah nezdinde saklandığı belirtilmiştir. Nitekim Allah'a ve müslümanlara karşı düşmanlık besleyenlerin, münafıkların kimlerden ibaret olduğunu -Peygamber dahil- Allah'tan başka kimse'nin bilemeyeceği ifade edilmiştir (el-Enfâl 8/60; et-Tevbe 9/101). Zerkeşî'ye göre bu türlü şeylerin araştırılması ve haklarında kanaat bildirilmesi doğru değildir (*el-Burhân*, I, 244). Süyûtî ise bu hususların tek tek şahıslar tarafından irdelenmesinin menedilmiş olabileceğini, ancak olayın araştırılmasının yasaklanmadığını belirtmiştir (*el-İtkân*, II, 1090-1091).

Rivayet yönteminin kullanıldığı esbâb-ı nüzûl, fezâilü'l-Kur'ân, nâsîh-mensuh, İsrâiliyat gibi konularda görülen sakıncalar mübhemât için de geçerlidir. Esbâb-ı nüzûle dair zayıf rivayetler zaman zaman âyetlerin yanlış anlaşılmasına yol açmakta, hiçbir asla dayanmayan ve bilinmesinde fayda bulunmayan İsrâiliyat türünün nakli de ciddi problemler ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Kur'an'ın nâzil olduğu zamanla il-

gili mübhemlerin çözümünde esbâb-ı nüzûl rivayetlerine fazlaca başvurulmaktadır (Serinsu, s. 156-158). Önceki peygamberlerden ve milletlerden bahseden âyetlerde yer alan mübhemâtta ise İsrâiliyat'tan ve Kitâb-ı Mukaddes'ten yararlanılmaktadır. Ancak bilinin bilinmemesi önemli olmayan konularda İsrâiliyat'a başvurmak ciddi sakıncaları da beraberinde getirmektedir. İlk dirâyet müfessirlerinin başında yer alan Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, bu tür âyetlerin tefsirinde âyetten alınacak ibrete etkisi bulunmadığından mübhemâtın yorumundan kaçınmanın gerekliliğini ısrarla vurgulamıştır (*Te'vilâtü'l-Kur'ân*, vr. 156^b, 191^b, 237^a, 360^b; *Âyât ve Süver*, s. 49-50, 57, 74, 76-77). İbn Teymiyye de Ashâb-ı Kefh'in köpeğinin rengi, Nûh'un gemisinin büyüklüğü ve yapıldığı ağacın cinsi, Hızır-Mûsâ kıssasında Hızır'ın öldürdüğü çocuğun ismi gibi konularla ilgilenmeyi faydasız bir uğraş olarak nitelendirir. Öte yandan meselâ Mûsâ peygambere arkadaşlık yapan kişinin Hızır olduğu sahih rivayetle nakledildiği için bunu benimsemekte bir sakınca görülmemiştir (*Mukaddime*, s. 85-86; bk. İSRÂİLİYAT). Kur'an'da geçen mübhemlerin medlûlü vahyin nâzil olduğu dönemde ashap tarafından bir dereceye kadar bilinmekteydi. Meselâ Mücâdile sûresinin ilk âyetlerinde sözü edilen kadının Havle bint Sa'lebe olduğu pek çok kimsenin bilgisi dahilindeydi (bu konudaki örnekler için bk. İbn Beşkûvâl, neşredenlerin girişi, I, 9-10).

Kur'an'da mübhemâtın yer almasıyla onun evrenselliği arasında sıkı bir münasebetin bulunduğunu söylemek mümkündür. Kur'an-ı Kerim sadece bir bölgeye veya bir kavme indirilmiş olsaydı onun muhatapları ve içinde geçen yer adları gibi hususlar daha belirgin bir nitelik taşıyabilirdi. Nitekim Kur'an'da anlatılan Yûsuf kıssasındaki şahıslar, mekânlar ve zaman dilimi belli belirsiz tanıtırken Tevrat'ta bu unsurlara ayrıntılı biçimde yer verilmiştir (Tekvîn, 37-50). Aynı durum Kur'an'ın nâzil olduğu dönem için de geçerlidir. Kur'an'da Mekke, Medine ve Arabistan'daki diğer yerler ve özel isimlerden çok az söz edilmiştir. Bunun hikmeti Kur'an'ın bütün zaman, mekân ve şahıslara hitap etmesidir. Tefsir usulünde yer alan "sebeb-i nüzûlün hususiliğinin hükmün umumiliğine engel olmayacağı" prensibi, Kur'an'ın doğrudan Arap toplumuyla ilişkilendirilmesini neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır.

Mübhemât konusuna Zerkeşî ve Süyûtî gibi âlimlerin bazı yaklaşımları şöyledir: 1. Kur'an'ın bir yerinde açıklanan kelime

veya ibarenin başka bir yerde kapalı bırakılması. Meselâ Nisâ sûresinde (4/69) Allah'ın nimet verdiği kimselerin nebîler, siddîklar, şehidler ve sâlihler olduğu ifade edildiği halde bu husus Fâtiha sûresinde (1/7) açıklanmamıştır. 2. Meşhurluk sebebiyle adın belirtilmemesi. Bakara sûresinde (2/35), "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin" cümlesinde eşinin adının zikredilmemesi bu hususun herkesçe bilinmiş olmasındandır. 3. Bildirilmesinde ciddi bir faydanın bulunmaması. Bakara (2/259), A'râf (7/163), Yûnus (10/98) ve Kehf (18/77) sûrelerinde geçen "karye"lerin isimlerinin verilmesi bu türdendir. 4. Bir kişi veya bir olayla ilgili bulunduğu halde kavramın genelleştirilmesi. Mallarını gece gündüz, gizli açık Allah yolunda harcayanlardan bahseden Bakara sûresinin 274. âyeti aslında Hz. Ali hakkında nâzil olmuşken kullanılan ism-i mevsûl (ellezîne) genellemeye imkân vermektedir. 5. İsim yerine şahsın erdemli bir niteliğinden bahsedilmek suretiyle mübhem kelimeye ait mâna ve muhtevanın saygın hale getirilmesi. Nûr sûresinde "içinizden faziletli olanlar" (24/22), Zümer sûresinde "doğruyu tasdik edenler" (39/33) ifadeleriyle Ebû Bekir es-Siddîk kastedildiği halde onun adı yerine vasfı kullanılmıştır. 6. Muhatabın veya hakkında konuşulanın küçümseyici bir sıfatla aşağılanması. Kevser sûresinde (108/3) Hz. Peygamber'i ayıplayanın her türlü iyilik ve güzelliğinden yoksun (ebter) olduğu söylenmiş fakat ismi verilmemiştir; ancak bu kişinin aslında Âs b. Vâil olduğu bilinmektedir (*el-Burhân*, I, 244-249; *el-İtkân*, II, 1089-1090; ayrıca bk. Ebû Abdullah el-Belensî, neşreden giriş, I, 37-39).

Kur'an'da özel isimlere az yer verilmiş olması mübhemât açısından dikkat çekici sonuçlar doğurmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in nâzil olduğu dönemde yaşayan şahıslardan sadece Hz. Peygamber'in Muhammed ve Ahmed, evlâtlığının Zeyd adı yer almış, "Ebû Leheb" ise bir künye olarak kullanılmıştır. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Ali gibi önde gelen sahâbilerden, Resûl-i Ekrem'in eşlerinden, müşriklerin elebaşlarından ve diğer bazı insanlardan mübhem kelimelerle defalarca söz edilmiş olmasına rağmen bunların isimleri zikredilmemiştir. Kadın adı olarak Kur'an'da sadece Meryem'in geçmiş olması ayrıca dikkat çekici bir husustur. Meryem adının çok kullanılması, Hz. İsa'nın farklı bir şekilde dünyaya gelmesi ve bu münasebetle yahudilerle hıristiyanların Meryem ve İsa hakkında birbirine zıt kanaatler taşımasıyla ilgili ol-

duğu âyetlerin içeriğinden anlaşılmalıdır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "Meryem" md.).

Kur'an'da mübhemâtın bulunması ona bir üstünlük ve evrensellik boyutu kazandırırken bazıları mübhem kelimeleri kendi mezhep, meşrep ve telakkilerine göre yorumlamaya çalışmışlardır. Meselâ İsnâaşeriyye Şîası'nın ileri gelen âlimlerinden İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, Hz. Ali'nin imâmetinin nasla belirlenmiş olduğu şeklindeki iddiasını kanıtlamak için kırk kadar âyetin te'viline başvurmuştur (*Minhâcü'l-kerâme*, s. 145-192; krş. Topaloğlu, s. 209). Kur'an'da Hz. Peygamber'in geçmiş ümmetlere gönderilenler gibi bir uyarıcı olduğu ifade edildiği netlikten sonra, "Her toplulunun mânevî bir rehberi olmuştur" mânasındaki âyette geçen "hâdî" kelimesi (er-Ra'd 13/7) Şîiler'ce Hz. Ali diye yorumlanmıştır. Geçmişte peygamberlerine karşı çıkan kavimlerin cezalandırıldığına ve Nûh tûfanında müminlerin gemiyle taşınıp kurtarıldığına temas eden âyetlerin ardından, "Bütün bunları, sizin için geçmişten uyarı gelen bir uyarı olması ve duyarlı her kulağın duyması için yaptık" (el-Hâkkâ 69/12) meâlindeki âyette yer alan "üzûn" kelimesiyle Hz. Ali'nin kulağına işaret edildiği yine Şîiler'ce ileri sürülmüştür (Takiyyüddin İbn Teymiyye, s. 99). Daha çok bâtinî yorum türüne giren bu açıklamalara Tabersî ve Tûsî gibi mütedil Şîî müfessirlerinin de yer vermesi problemin önemini göstermektedir (örnekler için bk. Albayrak, XXXII [1992], s. 175-176; Öztürk, sy. 12-13 [2001], s. 445-452). Bâtinî gruplarının yaptığı te'viller ise Allah kelâmının açıkça istismarı niteliğindedir (Topaloğlu, s. 243-244).

Mübhemâtü'l-Kur'an'la ilgili olarak yazılan eserler geç tarihli olmakla birlikte bu konuya hadis mecmualarında, müşkilü'l-Kur'an, mecâzü'l-Kur'an, müteşâbihü'l-Kur'an gibi lugavî tefsirlerde, esbâb-ı nüzûl kitaplarında ve Kur'an tefsirlerinde temas edilmiş, Kur'an ilimlerine dair eserlerde de mübhemât genişçe ele alınmıştır. Mübhemâtü'l-Kur'an'a dair eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyfî (ö. 581/1185), *et-Ta'rîf ve'l-i'lâm fîmâ (bimâ) übhime mine'l-esmâ ve'l-a'lâm fi'l-Kur'ân*. Mushaf tertibinin esas alındığı kitapta mübhem kelimelerin delâletleri gösterilmiş, yer yer hadislerden de faydalanılmıştır. Çok sayıda yazma nüshası bulunan eserin (Brockelmann, *GAL*, I, 525-526; *Suppl.*, I, 733-734) farklı adlarla neşirleri gerçekleştirilmiştir

(Kahire 1356; nşr. Abdullah Ali Mühennâ, Beyrut 1987; *Ğavâmizü'l-esmâ'i'l-mübhemme ve'l-e'hâdîsi'l-müsneve fi'l-Kur'ân*, nşr. Heysem Ayyâş, Beyrut 1988). Süheyfî'nin bu eseri temel alınarak çok sayıda çalışma yapılmıştır (bk. SÜHEYLÎ, Abdurrahman b. Abdullah). 2. Bedreddin İbn Cemâa, *et-Tibyân fî (li-) mübhemâti'l-Kur'ân*. Müellif, bu eserini ihtisar ederek *Ğurerü't-Tibyân li-mübhemâti'l-Kur'ân*'ı telif etmiştir (eserin neşri ve üzerine yapılan ilmî çalışmalar için bk. İBN CEMÂA, *Bedreddin*). 3. Celâleddin es-Süyûtî, *Mühimâtü'l-aqrân fî mübhemâti'l-Kur'ân*. Konuyla ilgili en yaygın kitap özelliğini korumakta olup birçok baskısı yapılmıştır (Leiden 1839; Bulak 1284; Kahire 1309; Beyrut 1976; nşr. İyâz Hâlid et-Tabbâ', Beyrut 1986; nşr. Muhammed İbrâhim Selîm, Kahire 1987; nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd, Kahire 1992). 4. Seyyid Yûsuf b. Abdülkâdir el-Hüseynî es-Saydâvî el-Esîr, *Hedîyyetü'l-ihvân fî tefsiri mâ übhime 'ale'l-âmmе min elfâzi'l-Kur'ân* (Kahire, ts.). 5. Vildân Fâik b. İslâm Ağa, *Tavzîhu'l-mübhemât fîmâ verede fi'l-Kur'ân mine'l-kelîmât* (Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 125). 6. Hamed Muhammed b. Sarâyî – Yûsuf Muhammed Şâmisî, *el-Mu'cemü'l-câmî' limâ şurriha bihi ve übhime fi'l-Kur'âni'l-Kerîm mine'l-bilâd ve'l-mevâzi'* (Ayn - Birleşik Arap Emirlikleri, 1421/2000). 7. Abdülcevâd Halef, *el-Yâkût ve'l-mercân fî tefsiri mübhemâti'l-Kur'ân* (Pakistan 1404/1984; bk. Ali Şevvâh İshak, IV, 190). 8. Hüseyin Yaşar, *Kur'an'da Anlamı Kapalı Âyetler: Mübhemâtü'l-Kur'ân* (İstanbul 1997). 9. Mevlüt Erten, *Mübhemâtü'l-Kur'an* (yüksek lisans tezi, 1992, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 10. Mevlüt Erten, "Mübhemâtü'l-Kur'an" (*İnönü Üniversitesi Darendelâhiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1 [1995], s. 121-136). 11. Halis Albayrak, "Mübhemâtü'l-Kur'an İlimi ve Kur'an Tefsirindeki Yeri" (*AÜİFD*, XXXII [1992], s. 155-182). 12. Mustafa Öztürk, "Mübhemâtü'l-Kur'an ve İmâmiyye Şîası" (*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12-13 [2001], s. 437-455). 13. Süleyman Gezer, "Kur'an'daki Belirsiz Anlatımlar: Mübhemata Sözlü Dil Bağlamında Bir Yaklaşım" (*Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2 [2002], s. 253-264).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bhm" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "bhm" md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 195; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "Meryem" md.; Buhârî, "Tefsir", 66/3-4; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr.

MÜBHEMÂTÜ'L-KUR'ÂN

176, vr. 156^b, 191^b, 237^a, 360^b; a.mlf., *Âyât ve süver min Te'vilâti'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu – Bekir Topaloğlu), İstanbul 2003, s. 49-50, 57, 74, 76-77; İbn Beşkûvâl, *Ğavâmizü'l-esmâ'i'l-mübhe* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid – M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, neşredenlerin girişi, I, 9-10, 22; Abdurrahman b. Abdullah es-Süheyfî, *Ğavâmizü'l-esmâ'i'l-mübhe* (nşr. Heysem Ayyâş), Beyrut 1988, s. 13; İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Minhâcü'l-kerâme* (Takıyyüddin İbn Teymiye, *Minhâcü's-sünne* [nşr. M. Reşâd Sâlim], I içinde), Kahire 1382, s. 145-192; Takıyyüddin İbn Teymiye, *Mukaddime fi usûli't-tefsir*, Beyrut 1408/1988, s. 85-86, 99; Ebû Abdullah el-Belensî, *Tefsiru mübhemâti'l-Kur'ân* (nşr. Hanîf b. Hasan el-Kâsimî), Beyrut 1411/1991, neşredenlerin girişi, I, 35, 37-39, 49-51; Zerkeşî, *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Marâşîlî v.dğr.), Beyrut 1415/1994, I, 244-249, neşredenlerin dipnotu, I, 243; Süyûtî, *el-İtkân* (Bugâ), II, 1089-1093; a.mlf., *Müfhimâtü'l-akrân fi mübhemâti'l-Kur'ân* (nşr. İyâz Hâlid et-Tabbâ), Beyrut 1986, neşredenlerin girişi, s. 19-20, 24, 35, 76, 199; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 553-554; *Keşfü'z-zunûn*, I, 21, 263, 421-422; II, 1583; Brockelmann, *GAL*, I, 525-526; *Suppl.*, I, 733-734; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü muşannefâti'l-Kur'âni'l-Kerim*, Riyad 1403/1983, IV, 189-190; Ahmet Nedim Serinus, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzul'un Rolü*, İstanbul 1994, s. 156-158; Hüseyin Yaşar, *Kur'an'da Anlamı Kapalı Âyetler: Mübhemâtü'l-Kur'ân*, İstanbul 1997, s. 37-43; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi: Giriş*, İstanbul 2000, s. 209, 243-244; Halis Albayrak, "Mübhematu'l-Kur'an İlmi ve Kur'an Tefsirindeki Yeri", *AÇİFD*, XXXII (1992), s. 155-182; Mustafa Öztürk, "Mübhemâtü'l-Kur'an ve İlmîyeyi Şiâsi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12-13, Samsun 2001, s. 437-455.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

HÜSEYİN ABDÜLHÂDÎ MUHAMMED

MÜBİN
(المبين)

Açık ve anlaşılabilir olan,
gerçekleri açıklayan anlamında
Kur'an terimi.

Sözlükte "kapalılığı ortadan kalkıp açıklığa kavuşmak" anlamındaki **beyn** (**beynûnet**) kökünün "if'âl" kalıbından türeyen **mübîn** kelimesi "vuzuha kavuşan, açık seçik olan; açıklığa kavuşturana, açıklayan" mânalarına gelir (*Lisânü'l-'Arab*, "byn" md.). Kur'an'da geçtiği âyetlerin çoğunda sözlük anlamıyla birlikte hakkı bâtıldan, helâli haramdan ayıran, ümmetin ihtiyaç duyduğu her şeyi açıklayan, bir şeyin hayrını ve bereketini ortaya koyan" mânalarında kullanılmıştır. Mübîn kelimesi 119 âyette yer almaktadır. Nitelediği kelimelerin bir kısmı şu'bân (ejderha), şihâb, duhân, ayrıca kitap, Kur'an, resul gibi madde isimleri, bir kısmı dalâlet (dalâl), hüsrân, sihir, fevz, fetih, nur ve hak gibi mâna isimleridir. Mübîn bu kullanılışlarında

"apaçık, açık seçik" mânasına geldiği gibi "açıklayan, vuzuha kavuşturup belgeleyen" anlamında da geçer (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "byn" md.).

Kur'an'da beyn kökü tef'il kalıbından türeyen fiil sigalarıyla Allah'a, peygamberlere ve Resûlullah'a nisbet edilir. "Açıklamak, duyu veya zihin yoluyla idrak edilip kalben benimsenmesi gereken bir şeyi kişinin bu yeteneklerine sunmak" anlamına gelen **tebyîn**in buradaki konuları gerçeğin kendisi, Allah'ın âyetleri, gizli kalan hususlar veya geçmiş din mensuplarının gizledikleri dinî hüküm ve hakikatlerdir. Râgıb el-İsfahânî'nin, "ister akıl ister duyu alanıyla ilgili olsun bir hususu açıkça belgeleyen şey" diye tanımladığı **beyyine** on dokuz yerde zât-î ilâhiyyeye izâfe edilmekte, bazı yerlerde de âyet kelimesini açıklayan bir sıfat konumunda bulunmaktadır. Kur'an'da elli iki yerde geçen **beyyinat** ise çoğunlukla vahiy ürünü "âyet veya mucize" mânasını taşımakta, üç âyette yer alan **mübeyyinat** da âyât kelimesine sıfat olmaktadır (a.g.e., "byn" md.).

Çeşitli hadis rivayetlerinde beyn kökünden türeyen kelimelerin Kur'an'daki kullanımını ile paralellik arzettiği görülür (Wensinck, *el-Mu'cem*, "byn" md.). Doksan dokuz ilâhi isme yer veren İbn Mâce mübîni bunlardan biri olarak zikreder. Kur'an'ı vasıflandıran bir hadisin (Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1) meâlî şöyledir: "O tutarsızlıktan arınmış, üstün meziyetli bir metin, apaçık bir nur ve dosdoğru mânevî bir yoldur" (krş. İbnü'l-Esîr, "zkr", "şrf" md.leri; ayrıca bk. **BEYYİNE**).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "byn" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "zkr", "şrf" md.leri; *Lisânü'l-'Arab*, "byn" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "byn" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "byn" md.; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1; İbn Mâce, "Du'â", 10; Semîn, *Umdetü'l-huffâz fi tefsiri eş-refi'l-elfâz* (nşr. Mahmûd b. Muhammed ed-Dügaym), İstanbul 1407/1987, s. 69-71.

HİDAYET AYDAR

MÜBTEDİ

(bk. BİD'ÂYET).

MÜBTEDİA

(bk. EHL-i BİD'AT).

MÜCADELE

(bk. CEDEL).

MÜCÂDİLE SÛRESİ

(سورة المجادلة)

Kur'an-ı Kerim'in elli sekizinci sûresi.

Medine döneminde nâzil olmuştur. Yirmi iki âyettir. Mücâdele, Kad semia ve Zihâr sûresi olarak da anılır. İlk âyetinde geçen "tücâdilüke" (seninle tartışan) ifadesinden maksat Evs b. Sâmit el-Ensârî'nin hanımı Havle bint Sa'lebe'dir. Evs'in, Câhiliye geleneğine uyarak "zihâr" diye anılan bir tür boşama ile Havle'yi boşaması ve artık kendisinin annesi gibi mahremi konumunda bulunduğunu söylemesi üzerine Havle, Resûl-i Ekrem'e gelerek boşan tartışmaya girmiştir. Bu olay sebebiyle nâzil olan sûrenin adı sözü edilen hanıma işaretle "Mücâdile", Resûlullah'la yaptığı tartışma dolayısıyla "Mücâdele" diye belirlenmiştir. Sûrenin fâsılası ن ، م ، ز ، د ، ر harfleridir.

Sûrenin muhtevasını zihâr, yahudiler ve münafiklarla ilgili âyetler olmak üzere üç bölümde incelemek mümkündür. Birinci bölümde Câhiliye döneminin âdeti olan zihâr adlı boşamanın iptal edildiği, bu tarzda boşama ifadesi kullanan kocanın kefâretle mükellef tutulduğu ifade edilir (âyet 1-4; ayrıca bk. ZİHÂR). İkinci bölümde, Allah'a ve resulüne muhalefet edip meşrû sınırları aşanların onur kırıcı yenilgiye mâruz kalacakları, işledikleri ve yapıp da unuttukları kötü fiillerin cezasının gizli ve âşikâreyi bilen Allah tarafından verileceği bildirilmiş (âyet 5-7), ardından onların müslümanları endişeye sevk etmek amacıyla gizli işteşlerde bulunmaları ve Hz. Peygamber'i övgü görünümüyle yergi ifadeleriyle selâmlamaları eleştirilmiş, bu arada müslümanların da dikkatli olmaları istenmiş ve cami âdâbıyla Resûlullah'la özel konuşma âdâbı hakkında tavsiyelerde bulunmuştur (âyet 8-13). Sûrenin üçüncü

Mücâdile sûresinin ilk âyetleri

